

Nieuwsbrief nr 12, december 2021

Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting

De Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting heeft tot doel het bevorderen van onderzoek, onderwijs en verspreiding van kennis over Martin Luther en zijn theologie, alsmede over de geschiedenis van het lutheranisme in het algemeen en die van het lutheranisme in de Nederlanden in het bijzonder. Daartoe heeft de stichting een bijzondere hoogleraarsplaats gevestigd aan de Theologische Universiteit Kampen. Deze [leerstoel](#) wordt bezet door prof. dr. Sabine Hiebsch.

De KBLS dankt alle sponsors en anderen die de Leerstoel aan de TUK hebben ondersteund. Mede daardoor kon prof. Hiebsch ook dit jaar weer veel bereiken in het onderzoek naar Luther en het (Nederlandse) lutheranisme en het verspreiden van deze kennis.

Wij wensen u een gezegend kerstfeest en goede jaarwisseling.

Het nieuwe gebouw van de Theologische Universiteit Kampen/Utrecht aan de Plompetorengracht 1-3 in Utrecht

Inhoud

<i>De Theologische Universiteit verhuist van Kampen naar Utrecht</i>	2
<i>Prof. dr. Sabine Hiebsch is coördinator geworden van het onderwijs kerkgeschiedenis in de bachelor 1</i>	3
<i>Kamper Kanttekeningen</i>	4
<i>Artikel van prof. dr. Sabine Hiebsch in Protestants Nederland</i>	5
<i>CDRS Online International Study Meeting</i>	5
<i>Het onderzoek van prof. dr. Sabine Hiebsch over Luther en de joden als achtergrondinformatie voor het Herinneringsvenster van de lutherse diaconie Amsterdam</i>	6
<i>Prof. dr. Sabine Hiebsch wordt gastcurator in het Luther Museum Amsterdam</i>	6
<i>Prof. dr. Sabine Hiebsch: 30jarig jubileum als gastvoorganger</i>	7
<i>Ds. Ilona Fritz is de nieuwe adviseur van de KBLS</i>	9
<i>Column van prof. dr. Sabine Hiebsch</i>	10

De Theologische Universiteit verhuist van Kampen naar Utrecht

Theologische Universiteit Kampen | Utrecht

Op 28 november jl. werd via een [persbericht](#) bekend gemaakt dat de Theologische Universiteit van Kampen naar Utrecht gaat verhuizen. De *Kooiman-Boendermaker Leerstoel voor Luther en de geschiedenis van het (Nederlandse) lutheranisme* verhuist vanzelfsprekend mee.

Plannen voor een andere vestigingsplaats van de universiteit waren er al aan het einde van de laatste eeuw en Utrecht als een van de mogelijkheden lag al eerder op tafel.

Er zijn verschillende redenen voor de verhuizing:

De **gebouwen** in Kampen, hoe mooi en historisch dan ook, zijn verouderd. De toegankelijkheid laat te wensen over. Als aan alle straks geldende normen voor onderwijsgebouwen moet worden voldaan, zou de consequentie nieuwbouw zijn. En dat blijkt duurder te zijn dan de opties in Utrecht.

Het is voor **studenten** aantrekkelijker om in een stad te studeren waar ook andere universiteiten gevestigd zijn. Er valt dan meer te kiezen, binnen en buiten de studie. In Kampen is de TUK de enige nog overgebleven universiteit.

Utrecht is een universiteitsstad met 60.000 studenten en vele (christelijke) studentenverenigingen en scholen in de omgeving. De stad heeft een **centrale ligging** en is met name met het OV veel makkelijker bereikbaar dan Kampen.

In Utrecht zal de Theologische Universiteit met verschillende universiteiten kunnen samenwerken, wat de academische kwaliteit en de uitwisselingsmogelijkheden voor

de studenten ten goede komt. Er zijn contacten met de Universiteit Utrecht, onder andere met de faculteiten religiewetenschappen en filosofie, met de Tilburg University School of Catholic Theology en met de Universiteit voor Humanistiek. Mocht de PThU ook naar Utrecht verhuizen, dan vergroot dit de mogelijkheden tot verdere samenwerking. Op dit moment delen de Theologische Universiteit en de PThU al de opleiding voor promovendi en werken verschillende collega's aan gezamenlijke projecten.

Praktische regelingen:

Vanaf 1 april 2022 huurt de Theologische Universiteit een gebouw aan de Plompetorengracht 1-3, vooralsnog voor drie jaar, totdat er permanente huisvesting is gevonden. Het gebouw aan de Plompetorengracht is eigendom van de Stichting Nederlands Instituut voor Katholieke Kerkmuziek en ligt in het universiteitskwartier van Utrecht, op loopafstand van de centrale bibliotheek en andere faculteiten.

Vanaf het academische jaar 2022/2023, dat in september 2022 begint, zijn de nieuwe (bachelor) studenten in Utrecht welkom. Alle studenten die in Kampen zijn begonnen, kunnen hun studie ook daar afmaken. Daarom zal het verhuisproces geleidelijk over een periode van drie jaar plaatsvinden.

Voor prof. dr. Sabine Hiebsch vergemakkelijkt de verhuizing de goede samenwerking met Museum Catharijneconvent in Utrecht, waar verschillende (lutherse) erfgoedcollecties gehuisvest zijn die van belang zijn voor haar onderzoek en onderwijs. En ook de lutherse kerk aan de Hamburgerstraat met haar interessante geschiedenis biedt mogelijkheden voor colleges op locatie.

Aan de naam van de universiteit zal in de komende drie jaar 'Utrecht' worden toegevoegd. Uiteindelijk wordt de naam: Theologische Universiteit Utrecht.

Prof. dr. Sabine Hiebsch is coördinator geworden van het onderwijs kerkgeschiedenis in de bachelor 1

Het onderwijsprogramma kerkgeschiedenis in de bachelor 1 is door prof. dr. Erik de Boer en prof. dr. Sabine Hiebsch gezamenlijk ontworpen. Van de beschikbare 5 EC (1 EC = 28 werkuren voor de studenten) wordt 2,1 EC verzorgd door prof. Hiebsch, die daarin colleges geeft over Luther en de lutherse reformatie en over de geschiedenis van het Nederlandse lutheranisme in de 16^e en 17^e eeuw.

De colleges kerkgeschiedenis in de bachelor 2 worden door prof. dr. George Harinck en prof. Hiebsch verzorgd. Van de beschikbare 2,5 EC geeft prof. Hiebsch 1 EC college over de geschiedenis van het Nederlandse lutheranisme in de moderne tijd (18^e -21ste eeuw). Bij elkaar dus 3,1 EC Lutherana in het verplichte curriculum.

Omdat prof. De Boer een vermindering van zijn onderwijstaken heeft gekregen, worden zijn colleges in de bachelor 1 door dr. Daniël Timmerman (senior researcher aan de TUK) en dr. Jan Klok (associate researcher aan de TUK) overgenomen.

Prof. Hiebsch neemt – naast het geven van haar colleges – de taak van coördinator voor het gehele onderwijsprogramma kerkgeschiedenis in de bachelor 1 van prof. De

Boer over. Zij is eindverantwoordelijk voor en geeft leiding aan de planning en de opbouw van de module, het verloop van de colleges, het contact met de studenten, de invulling van het tentamen, het contact met het bureau onderwijs en de evaluatie van de module.

Kamper Kanttekeningen

Eerder dit jaar verscheen de bundel *Kamper Kanttekeningen*, onder de redactie van Rob van Houwelingen, hoogleraar Nieuwe Testament aan de TUK. De bundel bevat 30 bijbelse overwegingen, geschreven door medewerkers van de TUK. Iedere overweging eindigt met een aantal vragen die gebruikt kunnen worden voor gesprekken in de gemeente en in huiselijke kring. Prof. dr. Sabine Hiebsch schreef haar bijdrage over het lied van Jacqueline van der Waals: Wat de toekomst brengen moge.

Het Nederlands Dagblad publiceerde op 2 december onderstaande recensie.

Gedegen aantekeningen bij de Bijbel in gereformeerd perspectief

Met een knipoog naar de eeuwenoude kanttekeningen bij de Statenvertaling maken medewerkers van de Kamper Universiteit een dertigtal nieuwe frisse aantekeningen bij de Bijbel.

[Wim van der Aa](#) 2 december 2021, 02:00 aangepast 2 december 2021 16:37

Ze komen voort uit een wekelijkse viering die ze houden en waarin de medewerkers voorgaan, van de docent nieuwtestamentisch Grieks tot en met de hoogleraar ethiek en spiritualiteit. Hun bijdragen werden omgewerkt voor en geredigeerd tot deze 25e uitgave in deze bezinningsreeks. De prijs is er ook feestelijk laag om gehouden. Inhoudelijk variëren de bijdragen nogal. Van een antwoord op de vraag naar het kale hoofd van Ezechiël via de volharding, houd moed, bij Jakobus uit Jeruzalem naar het slotlied van Jacqueline van der Waals 'wat de toekomst brengen moge'. De laatste bijdrage van Sabine Hiebsch, bijzonder hoogleraar lutheranisme, is een vreemde eend in de bijt. Een welkome vreemdeling te midden van stevig gereformeerd 'geweld' in taligheid en exegese. Als gereformeerden kennen wij niet zo'n rijke meditatieve traditie bij het lied zoals de lutheranen. Wellicht doet dit goede voorbeeld goed volgen. Net als de Kamper traditie wil, verbindt het bijbelse lied Bijbel en leven.

Kamper kanttekeningen. Bijbelse overwegingen vanuit de Theologische Universiteit Kampen

Rob van Houwelingen (red.). Uitg. Buijten & Schipperheijn, Amsterdam 2021. 188 blz. € 9,99

+ *gedegen aantekeningen bij de Bijbel in gereformeerd perspectief*
- nogal talig

Artikel van prof. dr. Sabine Hiebsch in *Protestants Nederland*

Het 9^e nummer van *Protestants Nederland* van dit jaar, verschenen rond Hervormingsdag, is een themanummer over: Reformatie en kerkelijke eenheid, toen en nu.

Prof. dr. Sabine Hiebsch werd uitgenodigd een artikel vanuit het lutherse perspectief bij te dragen. Zij begint haar artikel met de betekenis van 500 jaar Luther in Worms en de pluralisering van het christendom in de 16^e en 17^e eeuw. In het tweede deel van haar artikel bespreekt zij de oecumenische ontwikkelingen in de 20^e en 21ste eeuw en de plaats van het Nederlandse lutheranisme daarin.

U kunt het artikel [hier](#) lezen.

CDRS Online International Study Meeting

Op 18 november jl. vond een online International Study Meeting plaats dat ik vanuit de *Center for Dutch Reformation Studies* (CDRS) had georganiseerd, de TUK onderzoeksgroep waartoe mijn leerstoel behoort.

Het thema was 'The Reformation of Doubt: Early Modern Interpretations of John 20: 24-31'.

Ik had twee van mijn buitenlandse collega's daarvoor uitgenodigd: dr. Barbara Pitkin (Stanford University, VS) en dr. Jon Balserak (University of Bristol, VK). De bedoeling was om deze International Study Meeting – eindelijk weer (!) – in Kampen plaats te laten vinden. Maar door de oplopende infecties hebben wij er uiteindelijk voor gekozen om voor de veiligheid toch alles via Zoom online plaats te laten vinden.

Aan de ene kant was dit ontzettend jammer omdat wij de persoonlijke ontmoeting misten, aan de andere kant kreeg het internationale karakter van de bijeenkomst daardoor een daadwerkelijk globale betekenis:

De 35 deelnemers kwamen uit allerlei landen in Europa, uit Amerika, Zuid-Afrika en Australië, uit zes verschillende tijdzones!

De bijeenkomst was een groot succes en verschillende buitenlandse collega's vroegen mij om in de toekomst digitaal aan te mogen sluiten, ook als wij dergelijke academische bijeenkomsten weer op locatie kunnen organiseren.

prof. dr. Sabine Hiebsch

Het onderzoek van prof. dr. Sabine Hiebsch over Luther en de joden als achtergrondinformatie voor het Herinneringsvenster van de lutherse diaconie Amsterdam

De diaconie van de Evangelisch-Lutherse Gemeente Amsterdam heeft sinds 29 september jl. aan haar kantoor *In de Zwaan*, Maastraat 48, een herinneringsvenster voor de 76 Joodse bewoners die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn weggehaald uit de huizen Kemper en vermoord in de concentratiekampen van de nazi's.

Als achtergrondinformatie wordt op de [site](#) van de lutherse diaconie naar het boek *Luther voor Leken* (2018) van prof. dr. Sabine Hiebsch verwezen. Hoofdstuk 7 'Luther en de joden' van haar boek is via een link als pdf te lezen.

Prof. dr. Sabine Hiebsch wordt gastcurator in het Luther Museum Amsterdam

Op 12 juni 2022 is het 100 jaar geleden dat de synode van de evangelisch-lutherse kerk de vraag besprak van de studente Laurence Caroline Dufour, of op basis van de bestaande reglementen over het predikantschap ook een vrouw beroepbaar kan worden verklaard. De synode beantwoordde deze vraag met ja. In 1926 probeerde de lutherse gemeente Amsterdam dit besluit terug te laten draaien, maar de synode bleef bij haar besluit. In 1929 werd de eerste lutherse vrouw in het ambt bevestigd: ds. Jantine Auguste Haumersen (1881-1967). Zij was de eerste lutherse predikante in Nederland en wereldwijd.

Prof. dr. Sabine Hiebsch houdt zich in onderzoek en onderwijs met dit thema bezig en benaderde Tonko Grever, kwartiermaker in het Luther Museum Amsterdam, met het idee om rond dit bijzondere stuk Nederlandse lutherse geschiedenis een tentoonstelling te organiseren. Het initiatief werd met open armen ontvangen en prof. Hiebsch zal als gastcurator de tentoonstelling begeleiden.

De tentoonstelling 'Lutherse vrouwen op de kansel (1922-2022)' is gepland voor de periode juni tot september 2022.

Begin 2022 volgt er meer informatie.

Prof. dr. Sabine Hiebsch: 30jarig jubileum als gastvoorganger

Het is dit jaar 30 jaar geleden dat prof. dr. Sabine Hiebsch voor het eerst gastvoorganger was in een dienst. Dr. Hans van der Meer stelde haar naar aanleiding van dit jubileum een paar vragen:

HvdM:

Waar was je eerste dienst? En ga je in die gemeente nog steeds voor?

SH:

Mijn eerste dienst was op 3 november 1991 in de lutherse gemeente Weesp. Joop Boendermaker had mij zijn toga geleend, want ik had nog geen eigen toga. Ik vond het prachtig om in zo'n mooie kerk voor te gaan. Ik ben een aantal jaren in Weesp voorgedaan, tot in de periode aan het begin van deze eeuw toen de gemeente ging fuseren en de kerk verkocht werd.

Lutherse kerk in Weesp, 3 november 1991

HvdM:

Kun je wat van je ervaringen uit de beginperiode delen?

SH:

Na die eerste dienst in Weesp werd ik ineens ook door andere gemeenten gebeld. Zaandam, Zeist, Apeldoorn en Hilversum horen bij de gemeenten waar ik vanaf 1992 ook voorging. En er kwamen snel meer bij. In 1993 deed ik openbaar voorstel in een dienst in Zeist. In de voorbereiding daarvan moest ik ook op gesprek bij het bestuur van het evangelisch-luthers seminarium. Daar vertelde ik dat ik al twee jaar met plezier in diensten voorging. Ik zie nog de verbaasde en bij sommigen ietwat gepikeerde gezichten. Dat was natuurlijk de verkeerde volgorde: Je hoorde eerst openbaar voorstel te doen en daarna ook in andere gemeenten voor te gaan. Maar Joop Boendermaker vond dat ik op basis van mijn Duitse examen in de Evangelische Kirche im Rheinland en de kerkelijke en diaconale stages die ik had gelopen en die veel langer duurden dan toen in Nederland gebruikelijk was, prima voor kon gaan. En gastvoorgangers waren nodig.

HvdM:

Je gaat dus graag in diensten voor en toch koos je niet voor het predikantschap?

SH:

Ja. Dat is een heel bewuste keuze geweest. Ik kreeg telkens vragen van gemeenten die mij wilden beroepen, maar ik wist dat ik mij wilde richten op mijn proefschrift en dan op verder onderzoek. Voor het overleven en het uitdragen van de lutherse traditie is gedegen onderzoek nodig. Dat vraagt concentratie en veel tijd en ik wilde dat niet combineren met een gemeente die eveneens concentratie en tijd verdient. Gastvoorganger zijn is wel een belangrijk deel van wie ik ben en daarom is de combinatie van voorgaan en mijn academisch werk altijd vruchtbaar geweest. Vanuit het contact met de gemeenten komen vragen op die ik in mijn onderzoek verder kan

uitzoeken en wat ik leer in mijn onderzoek vindt omgekeerd ook dikwijls een weg in de preek. Maar je zult mij nooit horen zeggen dat ik ergens preek. Het gaat niet geïsoleerd om de preek; het gaat om de hele dienst. Dat ik geen sacramenten kan bedienen voelt weleens als pijnpunt, zeker in gemeenten waarin ik al heel lang voorga. En toch ben ik blij dat ik deze keuze gemaakt heb.

HvdM:

Heb je een betrekkelijk vaste groep van gemeenten waar je voorgaat of is dat toch ruimer?

SH:

Ja, het is een betrekkelijk vaste groep, maar de samenstelling van die groep veranderde wel in de loop van dertig jaar. Deels doordat gemeenten ophielden te bestaan. En er kwamen ook dikwijls nieuwe gemeenten bij. Het is meestal een groep van tussen de 10 à 15 gemeenten. Er waren jaren dat ik drie keer per maand voorging. Toen ik in 2011 als onderzoeker aan de VU in Amsterdam begon, was dat niet meer haalbaar want ik doe dit naast een volle baan. Maar zo'n 12 diensten per jaar zijn het gemiddeld. De gemeenten zijn meestal maximaal een uur rijden van Amsterdam vandaan. Het is prachtig het reilen en zeilen van diverse gemeenten in verschillende delen van het land te zien. Ook in mijn synodetijd (2001-2012) was dat heel behulpzaam.

HvdM:

Wat zijn mooie ervaringen, wat is ook weleens moeilijk?

SH:

Ik vind het heel mooi gemeenten ieder jaar weer mee te maken. Ik geniet ook van de verschillende stijlen van de kerkgebouwen en de verbouwingen die daar telkens bij horen. Er zijn ook veel contacten met gemeenteleden ontstaan. Mijn man en onze zoon, Alexander, gaan eigenlijk altijd mee als ik voorga. Dus veel gemeenten kennen mijn zoon al als baby en hebben hem zien opgroeien.

Wat moeilijk is, met name in de laatste jaren, is dat ik zoveel gemeenteleden heb zien overlijden. Ik krijg wel alle gemeentebladen van de gemeenten waar ik voorga, maar als gastvoorganger ben je per definitie te laat als iemand is overleden. Als ik dan weer voor het eerst in de desbetreffende gemeente voorga, is de gemeente al weer verder in het rouwproces maar voor mij is het dan de eerste keer dat ik een gemeentelid, dat ik jaren kende, niet meer op de vertrouwde plaats zie zitten.

HvdM:

Hebben kerkenraden in jouw ervaring voldoende besef van de inspanning en tijd die het kost om een goede dienst en preek voor te bereiden? Ik vraag dit in relatie tot de preekvergoeding en hoe die twee zich tot elkaar verhouden.

SH:

Ik krijg veel waardering voor de diensten waarin ik voorga, maar ik weet niet of een kerkenraad altijd beseft hoeveel tijd de voorbereiding ervan kost. De hoogte van de vergoeding wordt natuurlijk niet plaatselijk maar centraal door de PKN vastgesteld. Ik vind wel dat het veel te lang duurde voordat de hoogte van dat bedrag eens werd

aangepast. Ik heb ook wel eens meegemaakt dat een gemeente die verhoging niet doorberekende; daar heb ik dan wel wat van gezegd.

HvdM:

Hebben gemeenten en de synode ook stilgestaan bij dit jubileum als gastvoorganger?

SH:

Van de synode heb ik niets gehoord, ook niet toen ik 20 en 25 jaar gastvoorganger was. Diverse gemeenten hebben wel stilgestaan bij de verschillende jubilea. Dat vond ik heel fijn. Gemeenten beseffen ook dat gastvoorgangers een belangrijke continuïteit bieden en een onmisbare schakel zijn om een gemeente draaiende te houden. Ik vind het ook leuk dat de KBLS hier aandacht voor heeft. Dank daarvoor!

Ds. Ilona Fritz is de nieuwe adviseur van de KBLS

Ds. Ilona Fritz, Prüm 2021

Vanaf medio november jl. is ds. Ilona Fritz de nieuwe adviseur van de KBLS. Zij volgt daarin dr. Hans van der Meer op die afscheid nam als adviseur.

Dr. Van der Meer maakte al deel uit van de VU-Fonds Commissie toen prof. dr. Sabine Hiebsch de Kooiman-Boendermaker Luther-onderzoeksplaats aan de VU in Amsterdam bekleedde (2011-2016). Vanaf de eerste contacten met de TUK was Dr. van der Meer als adviseur betrokken. De KBLS is zeer erkentelijk en dankbaar voor het vele werk dat Dr. van der Meer voor haar en voor de leerstoel heeft verricht. Dr. van der Meer blijft wel namens de KBLS lid van het curatorium van de leerstoel van prof. Hiebsch en zal op de achtergrond bij het wel en wee van de KBLS betrokken blijven.

Ds. Ilona Fritz, predikante in de lutherse gemeenten Weesp (1992-1999) en Amsterdam (1999-2014), herinneren de meeste lutheranen zich nog goed als presidente van de evangelisch-lutherse synode (2002-2009), de eerste vrouw in deze functie. Als presidente en lid van het moderamen van de triosynode en vanaf 2004 van de generale synode leidde zij voor de lutheranen de overgang naar de PKN in goede banen en zorgde zij ervoor dat de lutherse synode ook in de nieuwe kerk bleef bestaan.

Tot de vele bestuurlijke taken van ds. Fritz behoorde onder andere het voorzitterschap van de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (2009-2014), die verantwoordelijk was voor het *Liedboek. Zingen en bidden in huis en kerk* (2013), waarin Luther-liederen, liederen uit lutherse tradities en het lutherse katern zijn opgenomen.

Ds. Fritz verhuisde in 2014 naar Duitsland. Daar was zij zeven jaar lang predikante in Roßbach en Freirachdorf in de Evangelische Kirche in Hessen und Nassau. Vanaf

maart 2021 is zij werkzaam als predikante in Prüm (Eifel) in de Evangelische Kirche im Rheinland.

Ds. Fritz was voorzitter van de bovengenoemde VU-Fonds Commissie en ook bij de instelling van de leerstoel van prof. Hiebsch in Kampen betrokken.
De KBLS is verheugd dat ds. Fritz bereid is gevonden de werkzaamheden van de stichting te ondersteunen!

Column van prof. dr. Sabine Hiebsch

Lutherana Wereldwijd

Peter Trotzig en de Zweedse connectie

(ter gelegenheid van het 350-jarig jubileum van de Ronde Lutherse Kerk in Amsterdam)

In zijn boek over de Ronde Lutherse Kerk (1941) noemt W.J. Kooiman Peter Trotzig, een Amsterdamse lutheraan, die zojuist door de Zweedse koning tot burgemeester van Stockholm was benoemd. Kooiman vertelt hoe de kerkenraad meteen een afvaardiging naar Trotzig stuurde om hem te feliciteren en om hem te vragen of hij dan in Stockholm fondsen zou willen werven voor de bouw van de Ronde Lutherse Kerk.

Meer wordt over Peter Trotzig niet gezegd en deze paar zinnen van Kooiman werden sindsdien in andere publicaties herhaald.

Dat intrigeerde mij. Wie was deze 'Amsterdamse lutheraan'? Met een naam die zo Duits klinkt? Hoe kon het dat hij ineens burgemeester van Stockholm werd? Archiefonderzoek in binnen- en buitenland bracht me uiteindelijk bij de informatie die ik zocht. De onderzoeksresultaten zijn op diverse conferenties en in publicaties gepresenteerd.

Peter Trotzig werd in 1613 in Stockholm geboren. Zijn vader was Mårten Traubtzig, geboren in Wittenberg in 1559. Traubtzig was in 1581 via Lübeck naar Zweden gekomen, werd poorter in Stockholm en werkte daar in de handel. Hij trouwde met de Zweedse Carin Hansdotter. Peter Trotzig was hun tweede kind.

Trotzig was koopman in de Republiek en vanaf 1646 de Zweedse factor, de handelsvertegenwoordiger in Amsterdam. In 1651 werd hem een hoge handelspositie in Stockholm aangeboden, maar hij koos ervoor in Amsterdam te blijven. In 1661 werd hij de Zweedse vertegenwoordiger bij de Staten-Generaal.

En dan in 1666, zoals Kooiman had geschreven, werd hij burgemeester in Stockholm met in het bijzonder de handel in zijn portefeuille. In 1669 werd Trotzig in de adelstand verheven, onder de naam Trotzenfeld. Hij overleed in 1679, twee dagen vóór zijn 66e verjaardag.

Trotzig trouwde in 1647 met de Nederlandse Catharina van Beerken. Zij hadden drie kinderen, die alle drie in de Oude Lutherse Kerk gedoopt zijn. Catharina van Beerken overleed in 1664, één van de 20.000 slachtoffers van de pest. Zij is begraven in de gereformeerde Westerkerk. De Amsterdamse lutheranen kregen namelijk pas tien

jaar later, in 1674, het recht in hun kerken te begraven. Trotzig hertrouwde na zijn terugkeer naar Zweden.

Peter Trotzig verkeerde in de positie de Amsterdamse lutheranen te kunnen helpen, omdat hij naast zijn activiteiten in de handel ook een agent in culturele aangelegenheden voor de Zweedse elite was geweest. Tot zijn clientèle behoorden bijvoorbeeld zowel koningin Christina als staatslieden en militairen die een leidende rol hadden gespeeld toen Zweden in 1645 de oorlog tegen Denemarken won en de dominante macht in het Balticum werd. De elite wilde haar nieuwe status ook in luxe goederen uitdrukken, zoals antiquiteiten, beeldhouwwerk, kaarten, juwelen en boeken. Amsterdam als centrum van de 'Gouden Eeuw' was de aangewezen plaats om deze in te kopen.

Trotzigs Zweedse netwerk beschikte dus over de financiële middelen om de Amsterdamse lutheranen bij hun kerkbouw te helpen, temeer omdat de architect, Adriaan Dortsman (1635-1682), niet alleen befaamd was in de Republiek, maar ook in Zweden zeer populair.

De *Suecia Antiqua et Hodierna* (1715), een verzameling van ca. 300 gravures die de meest belangrijke stadspaleizen en buitenverblijven in het Zweedse Rijk laten zien, getuigt van de Nederlandse invloed, waaronder die van Dortsman. Een van zijn meest prominente ontwerpen is Fingspång Slott, circa 180 km ten zuidwesten van Stockholm gelegen. Fingspång Slott werd gebouwd voor Louis de Geer de Jongere tussen 1668-1685. Hij kon zich een dergelijk kasteel veroorloven omdat zijn vader Louis de Geer de Oudere bij zijn overlijden in 1652 (1587-1652) de grootste landeigenaar in Zweden was met een vermogen van ca. 1 miljoen Euro in huidig geld.

Afbeelding 1 toont hoe Fingspång Slott er nu uitziet, afbeelding 2 de kopergravures van het kasteel in het genoemde *Suecia Antiqua et Hodierna*.

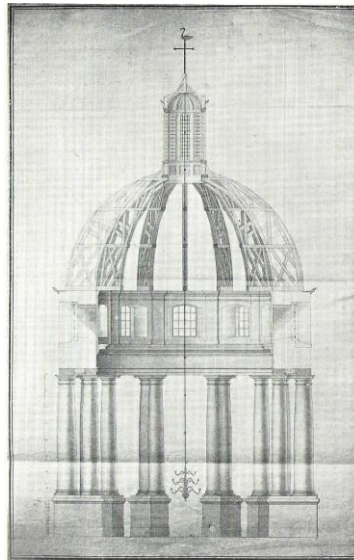
Afbeelding 3 van de tekeningen van de Ronde Lutherse Kerk laat zien, waar de gelijkenis het duidelijkst is: de koepel met daarbovenop de lantaarn.

Afbeelding 1

Afbeelding 2

Doorsnede door Wm. van Ronselen. 1782.
Coll. A. A. Kok, Amsterdam. Bl. 112, noot 1.

Afbeelding 3

Het voorbeeld van Peter Trotzig illustreert ook de positie van het vroegmoderne Amsterdam als centrum voor handel, kunst, wetenschap en informatie. De kringen waarin Trotzig zich bewoog zijn het levend bewijs dat Amsterdam een stad was waar de stedelijke gemeenschap niet langer overeenkwam met de godsdienstige gemeenschap. En waar het dus mogelijk was dat een iconisch gebouw als de Ronde Lutherse Kerk de religieuze presentie van een minderheid in een stempel op de sociale en stedelijke realiteit vertaalde. De lutherse gemeente profiteerde niet alleen van de contacten van haar sociale elite, maar werd door hen ook een speler in hun netwerken.

Deze column mag onverkort worden overgenomen, voorzien van bronvermelding

U kunt de leerstoel steunen door een bedrag over te maken op onze rekening, ten name van de Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting, of door een meerjarige bijdrage toe te zeggen.

Voor meer informatie over de KBLS en de werkzaamheden van prof. dr. Sabine Hiebsch zie onze [website](#).

COLOFON

Secretariaat

E: secretariaat.kblstichting@gmail.com

Penningmeester

KvK nr.: 68634641

IBAN: NL15 INGB 0007 7600 41

BIC: INGBNL2A

T.n.v.: Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting

E: penningmeester.kblstichting@gmail.com

Prof. dr. Sabine Hiebsch

shiebsch@tukampen.nl

Aanmelden voor de Nieuwsbrief kan via een email naar:

secretariaat.kblstichting@gmail.com